

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

УДК 811.111: 91 (075)

Юлія Веклич, старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Дмитро Миронець, викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Педагогічного інституту Київського університету
імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядаються особливості формування лінгвокраїнознавчої компетенції у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови, що базується на сучасних концепціях її навчання. Автори досліджують проблему підготовки майбутніх учителів іноземної мови на матеріалі країни, мова якої вивчається, у контексті комунікативно-орієнтованого підходу, а також пропонують основні шляхи вирішення вище зазначеної проблеми.

Ключові слова: підготовка майбутніх вчителів іноземної мови, лінгвокраїнознавча компетенція, лексичні одиниці, фонові знання, реалії, комунікативно орієнтований підхід, шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції.

Лит. 8.

Актуальність та доцільність дослідження. Реалії сьогодення, глобальна взаємозалежність народів і культурне різноманіття нашої планети в XXI столітті, зростаючі потреб у спілкуванні та праці між країнами і людьми з різними мовами та культурними традиціями потребують реформ і в галузі освіти, в тому числі реформування системи навчання іноземної мови, оновлення змісту навчання іноземних мов і виховання засобами іноземних мов, пошуку нових технологій навчання.

Наша держава взяла курс на гуманізацію освіти, а це зумовлює відмову від вузьких прагматичних цілей вивчення іноземної мови. В сучасних концепціях навчання іноземна мова розглядається як відображення культури відповідного народу, а оволодіння іноземною мовою – як оволодіння іншомовною культурою і як засвоєння духовних цінностей. Таким чином соціальне замовлення передбачає формування у студентів, іншомовних навичок та вмінь, ознайомлення через мову з культурою країни, її традиціями, історією та сучасністю, подальшим зростанням вимог до рівня професійної підготовки та особистих якостей майбутніх учителів іноземної мови з вищою освітою. Сучасна освіта актуалізує всі здібності студентів, забезпечуючи гармонійний розвиток їхніх інтелектуальних, професійних, естетичних якостей.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблему професійного становлення особистості фахівця, зміст професійної освіти досліджують такі вчені як А. Батишев, А. Беляєва, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, Н. Поляков та інші. Традиційно в мовній професійній підготовці

фахівця основна увага приділяється формуванню комунікативної компетенції. І саме питання лінгвокраїнознавчого компоненту в структурі іншомовної комунікативної компетенції є одним із тих, що обговорюється у вищій школі.

Постановка мети дослідження. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови на матеріалі країни, мова якої вивчається, зокрема, формування лінгвокраїнознавчої компетенції, вирішена недостатньо. Це зумовлює актуальність проблеми, тому метою нашої статті є виявлення та обґрунтування основних шляхів формування лінгвокраїнознавчої компетенції в процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними складовими професійної комунікативної компетентності учителів іноземної мови, виділеними такими відомими вченими-лінгвістами як Г. Мірам, О. Бердичевський, О. Бігіч, Р. Миньяр-Белоручев є:

1. Мовленнєва компетенція: аудіювання, говоріння, читання та письмо.

2. Мовна компетенція: лексика, граматики та фонетика мови, яка вивчається.

3. Лінгвознакраїнознавча компетенція: знання географії, історії, державного устрою, культури країни, мова якої вивчається, особливостей соціокультурного розвитку країни на сучасному етапі, володіння особливими характерними проявами мовленнєвої та немовленнєвої (міміка, жести, що супроводжуються висловлюваннями) поведінки носіїв мови у певних ситуаціях спілкування, вміння підпорядковувати свою мовленнєву поведінку цим особливостям, тобто

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

сформованість у майбутніх учителів іноземної мови цілісної системи уявлень про національні культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж саму інформацію, що й носії мови, і досягти у такий спосіб повної комунікації. Соціокультурний компонент, в свою чергу, вимагає використання лінгвокраїнознавчих коментарів, а саме: змістовних коментарів фонові лексики, коментарів національних реалій, історичних коментарів, узуально-поведінкових коментарів [4, 8].

Вчений-лінгвіст Р. Миньяр-Белоручев зауважує, що компетенція фахівця іншомовної комунікації не обмежується мовною та мовленнєвою компетенціями. Слід пізнавати глибину культури народу. Мова відображає національне бачення навколишнього світу, його своєрідність, пов'язану з географічним положенням країни, її історією, релігією, традиціями та звичаями [4, 11]. Самій мові властиво накопичувати, зберігати та відбивати факти і явища культури народу – носія мови. Ці факти та явища, як правило, відомі усім членам мовної спільноти, оскільки застосовуються ними у процесі навчання, виховання тощо. Так, американцям добре відомо, хто такий “Honest Abe” (прізвисько президент США А. Лінкольна).

Неоднакові у різних народів традиції означення кольору. Наприклад, сірий колір в українській мові асоціюється із посередністю, буденністю. В Англії сірий колір – це колір благородства, елегантності, а у США сірий колір – нудний, скучний, надокучливий, тобто має зовсім інші конотації [8, 786].

Ось чому вчителю іноземної мови не личить обмежуватися рідною культурою, він мусить присвоїти, зробити другим “я” культуру того народу, з мовою якого йому випала честь працювати. І тільки тоді безперечно говорять про його лінгвокраїнознавчу компетенцію [4, 14].

“Навчання засобами мови передбачає знання про культуру, історію, релігію, реалії і традиції країни, включення студентів у діалог культур, знайомство з досягненнями національних культур у розвитку загальнолюдської культури, усвідомлення ролі рідної мови та культури у відображенні культури іншого народу” [8, 5 – 6], що сприяє формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції, тобто формуванню навичок та вмій аналітичного підходу до вивченні світової культури у співставленні з культурою власної країни.

Досвід формування лінгвокраїнознавчої компетенції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови засвідчує, що саме такі дисципліни як “Практичний курс англійської мови” (I – V курси), “Історія

англійської мови”, та “Лінгвокраїнознавство” забезпечують формування лінгвокраїнознавчої компетенції вчителів іноземної мови.

Курс “Лінгвокраїнознавство Великої Британії та США” для майбутніх учителів іноземної мови у вищому навчальному закладі є продовженням шкільного знайомства з культурою та реаліями країни, мова якої вивчається, але на більш високому ступені. Випускники шкіл мають базові знання з двох тем “Географічне положення Великої Британії та США” та “Культура Великої Британії та США”.

Ми провели аналіз робіт таких авторів як Р. Миньяр-Белоручева, Г. Томахіна, М. Нефьодової, Т. Лотарьової, які одноставно вказують на необхідність підвищення рівня лінгвокраїнознавчої компетенції вчителів іноземної мови. Також ми переглянули робочі програми з курсу “Лінгвокраїнознавство Великої Британії та США” і виявили, що цього недостатньо для формування лінгвокраїнознавчої компетенції. Доречно звернути особливу увагу на вивчення більш складних тем, але надзвичайно важливих для майбутніх вчителів іноземної мови. Тому ми запропонували такі додаткові теми: “Національні символи та стереотипи Великої Британії та США”, “Релігія в суспільстві Великобританії та США”, “Особливості державного устрою Великої Британії та США”, “Реалії стратифікації суспільств Великобританії та США”, “Відмінності в системі освіти Великої Британії та США”, “Особливості економіки Великої Британії та США”, “Особливості традицій, звичаїв, манер у Об'єднаному Королівстві та США”, “Видатні люди Великої Британії та США”.

Ми вважаємо, що введення додаткових тем для вивчення з курсу лінгвокраїнознавства дає змогу студентам, майбутнім учителям іноземної мови, правильно зрозуміти національно-забарвлену лексику, яка використовується в сучасній художній, публіцистичній, науковій літературі, в мові засобів масової інформації, в безпосередньо живому мовленні, збагатити лексичний запас, наблизити свої знання до фонових знань носіїв мови, підвищити культуру спілкування взагалі.

Формування лінгвокраїнознавчої компетенції у майбутніх фахівців здійснюється з опорою на пройдений матеріал та засвоєнні знання у школі. Тому завдання курсу полягає у встановленні різноманітних зв'язків не тільки між новими, але й між старими знаннями, усуненні розриву між теоретичним матеріалом та його практичним застосуванням, забезпеченні послідовності ускладнення навчальних завдань.

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Зміст мовної підготовки у вищому навчальному закладі значно відрізняється від шкільного рівня. Формування навичок іншомовного спілкування орієнтується на використанні якісного навчального матеріалу: автентичних текстів за спеціальністю, наукової, загальнополітичної та художньої літератури. Паралельно розвиваються навички побутового та іншого соціально значущого спілкування.

Курс лінгвокраїнознавства не ставить за мету надати вичерпну інформацію про життя Великої Британії та США у різних сферах, тому особлива велика увага надавалась вивченню реалій (географічних, етнографічних, фольклорних, міфологічних, побутових, суспільно-політичних, історичних, цитат, афоризмів), національно-культурна семантика котрих студентам невідома.

У вищих навчальних закладах курс з лінгвокраїнознавства Великої Британії та США вивчається студентами як порівняння мови, культури, традицій, звичаїв двох основних англословних країн – Великобританії та Сполучених Штатів. Вчений-лінгвіст Г.Д. Томахін стверджує, що основною метою порівняльного лінгвокраїнознавства є “забезпечення комунікативної компетенції в актах міжкультурної комунікації через вивчення вираженої в мові національної культури” [7, 3]. Наприклад, в Британії вважають, що в крокет (cricket) грають тільки представники вищого класу, а у США в крокет грають родинями або діти у своєму власному садку.

Слід зазначити, що основним об’єктом курсу “Лінгвокраїнознавство Великої Британії та Сполучених Штатів Америки” є лексичні та фразеологічні одиниці, а також одиниці афористичного рівня, які відтворюють особливості суспільно-політичного життя, економіки цих країн, культурно-історичних традицій, побуту, звичаїв британців та американців. Відмінність англійського варіанту англійської мови від американського варіанту складають основу саме ці лексичні та фразеологічні одиниці. Так, наприклад, *public school (Br E)* – це приватний заклад для молоді віком від 13 – 18 років, чії батьки сплачують за їх навчання. Учні живуть в школі впродовж шкільного року. У США *public school (Am E)* є школою, яка фінансується через систему податків від держави, і забезпечує безкоштовну освіту дітям віком від 5 до 18 років. Вона називається (*state school*) в Об’єднаному Королівстві [8, 1080].

Величезний внесок у розгляд соціальної обумовленості змісту лінгвокраїнознавчого аспекту внесли вчені-лінгвісти О.С. Ахманова, С.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, Г.Д. Томахін та інші.

Для більш глибокого розуміння іншомовного спілкування необхідно максимально наблизити студентів до фонових знань носіїв мови. Вони є характерними для елементів конкретної країни і здебільшого невідомі іноземцям, що звичайно, ускладнює процес спілкування, оскільки взаєморозуміння неможливе без принципової тотожності в обізнаності комунікантів про оточуючу дійсність. Наприклад, в Англії існує різниця між “express trains” та “local trains” в метро: “express trains” на відміну від “local trains”, зупиняються лише на деяких станціях [8, 1430].

Фонові знання як основний об’єкт лінгвокраїнознавства розглядають у своїх працях С.М. Верещагін, В.Г. Костомаров. Вони були першими науковцями, які обґрунтували об’єктивність існування фонових знань, відкрили накопичувальну функцію лексичної семантики, розкрили лінгвістичну природу фонових знань, зміст кумулятивної функції мови, згідно якої мовні одиниці є “вмістилище” знань соціальної дійсності, охоплені людиною [3, 55]. Наприклад, у 19 столітті під час царювання Королеви Вікторії (1819 – 1901) в Англії було заборонено вимовляти такі слова, як “груді”, “ніжка”, навіть говорячи про курку. З цього з’явилися словосполучення “white meat” та “black meat”.

О.С. Ахманова виділяє, що беззаперечною умовою реалізації будь-якого комунікативного акта має бути спільне знання реалій промовця та слухача, що є основою мовного спілкування (в лінгвістиці вони отримали назву “фонових знань” [1, 6]. Наприклад, *Dutch heat (Am E Dutch treat)* перекладається як випивка, гулянка, частування, за яке всі платять однаково; складчина [2, 302].

Зв’язок історії і країни народу з мовою яскраво проявляється на фразеологічному рівні. *King Charles’s Head* – “ідея фікс, нав’язлива ідея”. Даний вираз іноді вживається і пов’язується із захопленням божевільного містера Діка Карлом I (за романом Ч. Дікенса “David Copperfield”) [2, 572].

Велика кількість приказок та прислів’їв відображають специфічні національні риси, володіють тією мовленнєвою подібністю, яка корінням входить в історію народу, його побут, звичаї, традиції. Порівняємо, наприклад: *To have one’s cake and eat it.* – І вовки ситі, і вівці цілі.

В англійській мові налічується велика кількість фразеологізмів, що мають літературне походження, більшість з них широко використовується у повсякденній мові: *To smile like a Cheshire cat.* – Посміхатися до вух (Л. Керрол).

Дуже часто слова, присутні в свідомості носіїв мови та культури, описуються крізь інше поняття, які асоціюються з чимось визначним. *Jilbury* –

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

порт, де королева Єлизавета I сказала свою знамениту промову перед армією, готовою відбити вторгнення іспанської армії.

Не менше значення для лінгвокраїнознавчої компетенції мають культурні асоціації. Наприклад, в Англії всім відома розповідь про те, як король Альфред, рятуючись від завойовників-вікінгів, знайшов захист у будинку сільської жінки. Відволікшись на короткий час, вона попросила його пригладити за млинцями, які пекла. Захоплений думками, як повернути собі королівство, Альфред не помітив як згоріли млинці. З того часу типова реакція англійців на ім'я King Alfred – burnt the cakes.

Формування як іншомовної комунікативної компетенції і, зокрема, лінгвокраїнознавчої компетенції у майбутніх вчителів іноземної мови досить складне завдання, якщо не перебувати безпосередньо у іншомовному середовищі. Для його успішного вирішення велике значення мають аутентичні аудіо- та відеоматеріали. Використання звукового тексту сприяє процесу накопичення нових лексичних одиниць, який здійснюється одночасно з опануванням фонетичної системи мови, що вивчається.

Процес формування у студентів, майбутніх викладачів іноземної мови, лінгвокраїнознавчої компетенції необхідно здійснювати використовуючи комунікативно орієнтований підхід. Саме тому викладач має обирати тексти лінгвокраїнознавчої тематики, що сприяють розвитку умінь читати, а надалі, на основі фразеологічної та лінгвокраїнознавчої інформації текстів для читання, вміння монологічного мовлення та письма. Разом з тим тексти можуть бути використані як джерело інформації в процесі навчання говорінню. Зважаючи на вище згадане можна зробити висновок, що лінгвокраїнознавство забезпечує вирішення цілої низки проблем, зокрема, головної філологічної проблеми – адекватного розуміння текстів. В умовах відсутності мовного оточення саме тексти лінгвокраїнознавчої тематики дозволяють вчителям іноземної мови штучно створити “атмосферу іншомовного спілкування” [6, 27].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, спрямованість на вивчення культурного, лінгвокраїнознавчого компонента робить процес засвоєння мови студентами більш ефективним та легким, допомагає формувати лінгвокраїнознавчу компетенцію, під якою розуміють цілісну систему уявлень про національні традиції, звичаї реалії країни, мова якої вивчається, дозволяє отримати від мови приблизно ту інформацію, що й від носіїв мови, і досягти тим самим повноцінної комунікації. Використання лінгвокраїнознавчої інформації в навчальному процесі сприяє свідомому засвоєнню матеріалу, забезпечує підвищення пізнавальної активності студентів, створює позитивну мотивацію, дає стимул для самостійної роботи над мовою, розвиває образно-художню пам'ять, мовленнєве мислення, готує до успішної роботи майбутніх викладачів іноземної мови.

Безперечно, тема формування лінгвокраїнознавчої компетенції у вчителів іноземної мови є невичерпною, багатоаспектною, цікавою, і на наш погляд, виникає проблема у використанні ІКТ у процесі професійного становлення майбутніх фахівців з іноземних мов.

1. Ахманова О.С. *Словник лінгвістичних термінів.* – М.: Советская энциклопедия, 1969.
2. Баранцев К.Т. *Англо-український фразеологічний словник.* – К.: Радянська школа, 1969. – 1051 с.
3. Верещагин Є.М., Костомаров В.Г. *Лингвострановедческая теория слова* – М.: Русский язык, 1980. – 55 с.
4. Миньяр-Белоручев Р.К. *Как стать переводчиком? / Ответственный редактор М.Я. Блох.* – М.: Готика, 1999. – 176 с.
5. Нефедова М.А., Лотарева Т.В. *Страноведческий материал и познавательная активность учащихся.* // ИЯШ – 1987. – №6. – С. 26 – 28
6. Томахин Г.Д. *Реалии – американизмы. Пособие по страноведению.* – М.: Высшая школа, 1988. – 258 с.
7. Томахин Г.Д. *США. Лингвострановедческий словарь.* – 3-е изд., стереотип. – М.: Русский язык, 2001. – 576 с.
8. *Longman Dictionary of English language and Culture* – London: Longman, 2002. – 1568 pp.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2011

“І чужому навчається,
Й свого не цурається.”

Тарас Шевченко

“І мертвим, і живим, і ненародженим...”

